
УДК 81'28

Катерина Глуховцева

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Старобільськ

АСПЕКТИ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАЛЕКТНОГО МОВЛЕННЯ*

У статті визначено основні аспекти лінгвокультурологічного дослідження діалектного мовлення. Доведено, що носієм лінгвокультурологічної інформації є передусім лексичний склад говірок та діалектний текст. Автор стверджує, що найбільше в українській діалектології зроблено для того, щоб систематизувати лінгвокультури, виділити безеквівалентну лексику мовних спільнот окремих континуумів, описати просторові відмінності лексем з символічним значенням.

Ключові слова: лінгвокультурологія, лінгвокультура, лексичний фон, безеквівалентна лексика, зооніми, зоонімія, апелятивні назви, пропріальна лексика.

Відомо, що в наукових працях з діалектології новітнього періоду помітні трансформації гносеологічної сутності цієї галузі мовознавства, зміни в трактуванні деяких діалектологічних термінів, диференціація окремих понять, осмислення загальноживаної термінології під кутом зору застосування її в діалектологічних студіях тощо [5: 9; 3: 64]. Загалом сучасна діалектологія отримує нові дослідницькі вектори. За словами О. Селіванової, на часі застосування доробку етнолінгвістики й лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики та психолінгвістики для пояснення явищ у проекції на специфічну картину світу й культурні особливості носіїв регіональних діалектів [13: 128].

Завдання цієї статті вбачаємо в тому, щоб визначити основні аспекти лінгвокультурологічного дослідження діалектного мовлення, коротко з'ясувати сутність кожного з них.

У лінгвістичних працях лінгвокультурологію розглядають як галузь чи розділ мовознавства. Зокрема, В.А. Маслова під-

© К.Д. ГЛУХОВЦЕВА, 2018

креслює, що ця наука виникла на межі лінгвістики та культурології й досліджує вияви культури народу, що відобразилися і закріпилися в мові [9: 10]. А.П. Загнітко вважає, що лінгвокультурологія вивчає зв'язок і взаємодію культури і мови в їхньому функціонуванні; узагальнює цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності їхнього мовного й культурного змісту за допомогою відповідних методів з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні настанови (система норм і суспільних цінностей) [6 II: 156]. О. Селіванова констатує, що ця галузь мовознавства досліджує фіксацію в мові, етнотекстах і дискурсивній практиці духовної і матеріальної культури народу, тобто культурно значущої інформації [13: 187; 15].

Отже, з огляду на джерела діалектологічних свідчень носієм лінгвокультурологічної інформації є передусім лексичний склад говірок та діалектний текст, який оцінюють «як простір природної реалізації говіркових явищ, як засіб фіксації і збереження важливої для дослідників інформації про реальні процеси, що пронизують діалектне мовлення й говірки як одну з форм існування національної мови» [4: 15].

Насамперед у діалектному тексті виявлені відмінності лексичного фону говірок досліджуваного ареалу порівняно з іншими ареалами українського мовного континууму. Як елемент семантики слова, завдяки якому мова виступає однією із скарбниць духовних цінностей національної культури, лексичний фон демонструє відмінності значенневих нашарувань еквівалентних слів, не зумовлені відмінностями в реаліях [1: 25 — 26]. Лексичний фон — явище, що межує між мовою і культурою. Розбіжності в лексичному фоні позначаються в різних тематичних і синтаксичних зв'язках слів.

Наразі вивчено відмінності лексичного фону різних мов і доведено, що вони охоплюють велику частину словникового запасу мов. Збігаються за фоном зазвичай терміни, а в неспеціальному словнику повний збіг лексичних фонів — явище рідкісне. Проте природно, що чим ближчими є культура і побут двох народів, тим менше відмінностей у лексичному фоні відповідних мов. І навпаки, культурне відособлення приводить до лексичної дивергенції [2: 301 — 302].

Дослідження діалектних текстів, зафіксованих у різних ареалах України з метою виявлення лексичного фону, властивого для них, ще тільки розпочинається. Цікавими з цього погляду є тексти, у яких подано народну етимологію назв рослин. Зокрема, в с. Бобрикове Антрацитівського району (Луганська обл.) Захарченко І.М. (1948 р. н., пенсіонер, народжений у с. Дякове Антрацитівського р-у, освіта — вища, учитель) записав і художньо обробив народні перекази про походження назв рослин. Народна етимологія найменувань трав виписана в переказах так, ніби вони виникли в цьому ареалі, названі переселенцями конкретного населеного пункту, хоч просторове розміщення номенів переконує, що вони загальноновживані. Скажімо, найменування *миколк'ї*, *м'їколаїч'їк'ї*, *м'їколаїк'ї*, *миколаїчки* 'черкас лісовий, *Lipsacus fullonum* L.', 'микалайчики сині, *Eryngium planum* L.' поширені в багатьох говірках української

мови — поліських, середньонадніпрянських, степових, східнослобожанських. Це свідчить про універсальність цієї номінаційної моделі під час творення ботанічних назв. Припускають, що ці флорономени відомішого походження і пов'язані з тим, що рослина може довго стояти на морозі — аж до зимового свята Миколая [14: 110]. Проте в переказі «Миколайчики» флорономен набуває вільних поетичних асоціацій, а його внутрішня форма пов'язана з реальною побутовою дійсністю, що відображає історичні умови життя, презентує ієрархію родоводу, який є основою життя осілих степовиків [11: 187]: *Яких тільки трав не буває у нашому степу! Одні змінюють інші, — і так аж до глибокої осені. А назви які! Тут тобі бабині зуби і божі ручки, воронець і громовик, доля й зрадзілля, іванок і комонник, люльник і медяник, проскурняк і шандра, — і ще безліч бозна якого зела! Одні з них привертають до себе увагу яскравими квітками, інші — незвичайною формою листка. Ще інші — своїм виглядом: от як, приміром, миколайчики сині.*

Чому миколайчики? — адже це людське ім'я! Хочете дізнатися — слухайте! А було діло так. У кременезного, як дуб, козака Миколи росло аж десятеро синів-соколів. У селі їх звали миколайчиками, бо їх матуся кликала свого чоловіка не інакше, як «Миколайчику!» З чиєїсь легкої руки це нестливе звертання перекинулося і на синів. Народжувалися вони один за одним, а тому, коли йшли зграєю купатися на річку чи гратися в степ, на половецькі могили, завжди дотримувалися раз заведеного чину: попереду йшов старший, позаду найменший. Половецькі могили були їх улюбленим місцем розваг: безмір простору, воля, спів жайвора у бездонному небі. Тільки якби ж знала доросла Миколайчиха, що станеться біля тих могил, зроду б не дозволила дітям ходити в степ!

Коли бавляться діти, то забувають про все на світі. Забули вони й того разу про ньнечину засторогу: ховатися скоріш у балку, як побачать татарських вершників. Не заховалися козацькі діти, бо не встигли. Накинули на них аркани жовтолиці зайди, пов'язали рученьки сиром'ятими ременями й погнали в ординську неволю. Діти почали плакати й кричати, а ординці заткнули роти їм кляпами. Стали хлопці ногами опиратися об рідну землю — били боляче їх по литках батогоми. Пропали діти у синьому смерку степу, як і не було. З розпуки Миколайчиха наклала на себе руки, а степ збагатився ще однією рослиною — миколайчиками. Вони чіпкі, як ніжки козачих дітей, що з останніх сил чіплялися за рідну землю, і колючі, як їхні найжачені проти ординців душі [Обрії: 39].

Іван-чай вузьколистий (*Chamaenerium angustifolium* Scop) у говірках називають *іван чаї*, *чаї іван*, *іван* [14: 109], *іван-з'їла*, *іванова кроў*, *іванок*, *с'ватий йан* [12: 190 — 191]. З рослини виготовляли сурогат чаю, чим зумовлена друга частина двокomпонентної назви. Відантропонімний компонент *іван*, імовірно, мотивований темпоральною ознакою, адже час цвітіння цієї рослини припадає на період святкування дня Івана Купала, хоч на Поліссі ця мотивація не підтверджена свідченнями інформантів [14: 109 — 110]. Проте потрактування причини виникнення назви в

народному переказі, записаному у східнословобожанських говірках, свідчить, що ключовою мотиваційною ознакою цієї назви є образ цілителя, що вміло використовує властивості трави-зілля: *Виявляється, степові вітри уміють розмовляти й багато дечого можуть розказати. Особливо ті, що дмуть ранньою весною зі сторони Озівського моря і носять у народі назву низового. Одного разу вони принесли таку оповідь.*

Давним-давно, ще тоді, коли на наших землях панувало Запоріжжя, у гирлі Миюсу, там, де він переходить у Лиман, поселився козак Іван. Займався він ловлею риби, плів з верболозу верші, показував шлях проїжджим купцям, був неперевершеним травознаєм. Ні дітей, ні дружини він не мав: молодість і зрілі літа віддав лицарській звитязі, а старість вирішив провести в самоті і спокої. Кочові ногайці знали його землянку, нерідко заїжджали сюди за цілющими травами, а тому не чіпали Івана. Не мав він клопоту й від іншого люду, бо один лише його вигляд (лице його було посмуговане шаблюками) відштовхував від себе. Але ті, хто близько сходилися з ним, відзначали його добру душу й щире серце.

Так було й цього разу. Заїжджим купцям Іван приніс риби й заварив пахуче зілля. Гостей вразила не риба (вони й не таку бачили), а духмяний напій, у якому, здається, були ввібрані усі пахощі доколишнього степу. А в його шумовинні гостям вчувалося плюскотіння недалекого моря.

— Як же звеш ти цю рослину? — спитали гості.

— А ніяк. Ще не придумав назви! — посміхнувся посмугованим лицем Іван.

— Ну, тоді хай буде Іванів чай! — порадили гості.

— Хай! — відповів Іван і по хвильці спитав, — а що воно таке чай?

— Це така заморська рослинка, яку, як поп'єш, то відразу відчуєш бадьорість і снагу. А заварюють її гарячим окропом, — почув у відповідь.

— Та вона й ця наша травиця, не згірша заморської: і сил додає, і рани добре гоїть, і безсоння відганяє, — прорік козак.

— Згода! — відповіли гості й почали збиратися в далеку дорогу.

Невдовзі за ними лише курився шлях. А висока, червоно-пурпурова травиця з тих пір прибрала собі назву Іван-чай [Обрії: 40 — 41].

‘Косарики чарепчасті, *Gladiolus imbricatus* L.’ у говірках української мови номінують *касаші, коscy, косак, косарь, косаши, косиць* [12: 483], *косарик і* [14: 117]. Найменування мотивоване назвою людини, але діалектоносії підкреслюють, що листя рослини має гострі, як у коси, кінці — *косарики* [Там само]. Проте фольклорний історизм, яким позначений цей переказ про виникнення назви трави *косарики*, є художнім вираженням народної історичної світобудови певної епохи (XV — XVI ст.) засобами та можливостями народної поетичної творчості [11: 186]: *Розповідають, що коли перші поселенці осіли на берегах Нагольної, то з ними в степу трапилася сумна пригода. Було це в пору сінокоосу. Кожен чоловік старався якнайбільше запасти в зиму запашиного сіна саме з степу, бо то не сіно було, а чистісінький шовк — м'який, духмяний. Худоба залюбки поїдала його без залишків та набиралася сили й ваги. А корівки давали солодке, як мед, молоко. Тоді не косили сіно поодиноці, як зараз, а гуртувалися у чоловічі громади й виходили в*

поле. Гуртом і легше було, й безпечніше: в степу інколи шастали зграї ординців. Одні казали, що то — татари, інші, що то — ногайці. Про несподівані набіги й одних, і других у нас ще кажуть: злий, як татарин. Або: бігає, як ногайський в степу. Отож, косарі дружно налягли на свої литовки, дзвеніла сталь, нечутно падало на теплу землю скошене зілля. Сонце стояло на обідньому пружі й косарі, облишивши коси, готувалися обідати. Раптом на узгірок, навпроти Роменської балки, скочили верхівці, їх було багато. Налетіли, порубали-посікли вони гострими шабляками беззахисних людей, підпалили раніше скошене сіно та й подалися назад, звідки несподівано вигулькнули. Тільки одному молодому косареві вдалося доповзти до села й повідомити про біду.

Багато води втекло з тих пір у Нагольній — до синього Миюсу, а звідти — в Озівське море. А те поле, на якому слобожани косили запахушу траву, якраз в пору сінокосу укривається червоно-ліловими квітками. Знаєте, як їх називають? Косарики! Лист у них як гостре лезо коси-литовки, а квітки — немов згустки крові полеглих косарів. Приїздить у наш край — самі переконаєтесь! [Обрії: 37 — 38].

Загалом просторові відмінності лексичного фону аналізованих назв рослин полягають у тому, що в одних випадках мотиваційні ознаки народних назв рослин, що функціонують в різних ареалах, однакові, в інших — відмінні або більш конкретизовані, пристосовані до історії краю чи життєпису діалектоносіїв.

Лексичний фон вербальних компонентів тексту нерідко проливає світло на ментальність народу, виокремлює й уточнює особливості їхнього світосприйняття й світобачення. Зокрема, татарська навала XIII ст. принесла страшенні знищення всьому Подінців'ю. У битві на р. Калці (1223 р.) війська половців та галицько-волинських полків зазнали поразки, не витримали натиску також воїни Київського князя Мстислава Романовича. Татаро-монголи просунулися до самого Дніпра. Територія південно-східної України з того часу почала називатися *Диким полем* і була, ймовірно, малозаселеною. Історики знаходять у вітчизняних писемних джерелах згадку про бродників. Вірогідно, це сіверяни, які жили в XI — XII ст. на Дону. Вибиті з осілого життя, нащадки сіверян під впливом тюркських кочівників прийняли від них навички життя в степу. Бродники були людьми загартованими й войовничими, але вільними. Про них згадано в літописах 1147 р., коли вони разом з половцями допомагали Святославу Ольговичу в боротьбі з київським князем Ізяславом Мстиславовичем; 1223 р. російські історики Б. Греков і А. Якубовський говорять про бродників як про прототипів пізніших козаків [8: 41].

У народних переказах з історії краю *Дике поле* постає не як безлюдна місцевість, а край, багатий на рослинність, у якому водилися тварини, водойми були наповнені рибою. *Хто не знав цього місця в той час, той не повірить, що тут було, тут був рай: що того ліса було тьма, і села які були? Усе минулось! Наче нічого й не було* (Луганська обл., Кремінський р-н, с. Красноріченське. Записано від Іванова А. В.); *Село називають так через те, що ще здавна було в місцевості багато лиманів, а в них риби. Як*

танув сніг, ріка розливалася і все заливала. Ця вода стояла аж до літа. Ще кажуть, що село зветься так за найбільшим озером. Воно й досі глибоке й багате на рибу й називається Лиманом. А назва озера, мабуть, теж походить від назви місцевості, багатой на лимани (Луганська обл., Старобільський р-н, с. Лиман. Записано від Шуліки М.К. 1924 р. н.; адаптовано до літературної мови).

Бродників у цих переказах називають добрими людьми, іноді наявне підкреслення, що розбійниками їх називали багаті люди: *Колись дуже давно, ще в часи монгольської навали, жив у лісі один чоловік. Звали його Вашура. Був він дуже сміливий і сильний, а ховався від людей. Пани називали його розбійником, хоча він ніколи нікого не вбивав. Одного разу повз той ліс проїжджало військо з награбованим добром. Обоз зупинився в лісі спочити. Вашура побачив, скільки усякого добра награбували вороги й вирішив помститися за своїх людей. Уночі, як усі поснули, він узяв велику палицю і почав убивати нею ворогів. Як тільки Вашура всіх повбивав, взяв відро грошей і зник у лісі* (с. Лизине, Білокуракинський р-н, Луганська обл. Записано від Лизенка І.К.; адаптовано до літературної мови).

Село Олексіївка (Білокуракинський р-н, Луганська обл.) мало давню назву *Верьовкіно, Вирьовкіно, Вірьовкіно* через те, що в цій місцевості жили грабіжники, які затягували вірьовками в ліс людей, що їхали дорогою. Свідчення старожилів підтверджують цю думку: *У нас се^мло (Світляківка) ха^роше / а Оле^к'с'її^їўка — там ¹разний наброд // Йа^киїс' ¹перви чоло^в'ік Оле^к'с'її^{ко} посе^млиўс'а / а то В'і^р'оўк'іно бу^ло* (Записано від Світличної М. П., 1902 р. н.). У цьому разі лексичний фон назв жителів села містить негативні семи.

Загалом потрактування мотивів виникнення власних назв у народних переказах позначене переважно позитивною оцінкою цих найменувань, виявляє такі ментальні риси діалектоносіїв, як прагнення дотримуватися історичної правди, любов до рідного краю, його природи, повага до хоробрих, сильних і працьовитих першопоселенців, які освоювали степи.

Найчастіше ментальні риси мовців, особливості лексичного фону вербальних компонентів текстів яскраво виявлені при зіставному вивченні діалектного мовлення кількох ареалів. Покажемо це на прикладі зоонімів (кличок тварин).

Зооніми українських східнослов'янських говірок, як вторинні найменування, можуть бути реально мотивованими, що вказують на

— **масть тварини** (*Гнідко, Сірко, Сивко, Чернявка, Мурий*);

— **індивідуальні зовнішні прикмети**: *Висловухий*(а) — кінь, корова з дещо обвислими вухами; *Крутій* — козел з крутими рогами;

— **зріст і вік тварин**: *Малюк* — бик, козеня, теля, лоша; *Бублик* — собака, що носить хвіст бубликом (загорнутим у бублик); *Куріпка* — маленька корова;

— **час народження**: *Люта* — народжена в лютому; *Квітуня, Квітуля* — у квітні; *Ночка* — народжена вночі; *Зоряка, Зоринка* — що народилася вранці, на зорі;

— **особливості поведінки, дій, які вони відтворюють:** *Реп'яшок* — тварина дуже любить свого господаря й усюди ходить за ним, а коли ж господар залишає тварину одну, вона — ірже (кінь), мукає (корова), гавкає (собака), нявчить (кішка) тощо; *Хватко* — собака, яка хапає їжу в повітрі;

— **ставлення людини до тварини:** *Ласка* — кобила (кінь), корова (бик), *Гордій* — кінь, *Грізний* — кінь, *Дурко* — півень, який весь час б'ється з кимось;

— **окремий випадок, що стався з твариною:** *Заблуда* — теля, лоша, козена, кошениа, курча, що відбилосся від свого подвір'я — і прибилосся до чужого.

Немотивовані зооніми використовуються **готовими**, вони узяті з аплетивної чи антропонімної або топонімної лексики: *Мар'ян* (кіт, козел); *Фенька* (корова, собака, кобила, кішка). Помітно, що зоонімія східнослов'янських говірок — це певна система найменувань, доволі стабільна, у якій переважають мотивовані зооніми.

Вивчення традиції іменування тварин переселенцями з Лемківщини допомагає зрозуміти різницю у принципах добору кличок. За переказами старожилів, на Лемківщині не прийнято давати клички свійським птахам: курці, півневі, гусакові, качкам, індикові. Тому їх називають *курка*, *когут*, *качка*, *качур*, *гусь*, *гусак*, *гуска*. Рідко мали клички поросята. Найчастіше клички давали коням, коровам і собакам. Для їхньої номінації користувалися словами, що вказували на масть тварини, час її народження. Іронічно переселенці з Лемківщини відносять до немотивованих зоонімів, тобто традиції називати тварин іменами людей: «Ну, ката Василем не називали, і свиню Машою не звали».

Час народження тварини взятий за основу при найменуванні корів: *Майка* — народилася в травні, *Марта* — у березні, *Февралька*, *Лютіня* — у лютому, *Квітка* — у квітні.

У кличках тварин кваліфікативну функцію нерідко виконують назви квітів: *Ружана* (від *рожа*), *Ма'рунка* (від *ма'руна* 'ромашка' [Піпаш, Галас: 99]).

Найчастіше вибір клички мотивується мастю тварини: *Кра'суля* — рябої масті корова (пор., уживання загальної назви *кра'суля*, що означає 'ряба або червоної масті корова' [ГГ: 104]), *Бар'нуля* — коричневої масті корова (пор.: 'барна, бар'нуца 'корова або віл коричневої масті' [Піпаш, Галас: 11]), *Не'золя* — червонуватої масті корова, *Мурза* — корова з чорною мордою (пор.: 'мурза 'корова з чорною мордою' [Піпаш, Галас: 106]), *Па'вунка* — корова білої масті (пор.: *па'вуна* 'корова білої масті' [Піпаш, Галас: 131]), *Білявка* — корова білої масті (пор.: *білявка* 'мила, кохана' [ГГ: 28]).

Назва *Мар'жинка*, імовірно, утворена від іменника *мар'жина* 'велика рогата худоба' [ГГ: 120], в основу якої покладена загальна назва, подібні способи називання тварин спостерігаємо в таких випадках: *Дик* — кабан (від *дик* 'кабан, верп' [ГГ: 59]), *Вір* — кінь. Типовими для коня є такі клички: *Гнідий*, *Гнідко* (від *гнідий* 'темно-коричневий' [ВТССУМ: 248]), *Буланій* (від *буланій* 'світло-рудий' [ВТССУМ: 101]), *Му'ровий* (від *муровий*

‘сильний’ [ГГ: 127]), ‘*Мишко*’ (пор.: *Мишко* ‘кличка коня’, виявлена в гуцульських говірках [Піпаш, Галас: 105]).

Зафіксовані клички собак залежно від способів називання тварини можна поділити так: утворені від загальної назви тварини: *Пес*; звуко-наслідувальні назви: *Гавк*, *Гав'куля*, *Бурко*; залежно від кольору шерсті: *Білінка*; залежно від місця народження собаки: *Марчук* (собака, народжена в березні); утворені від іменників, що означають будь-які загальні назви: *Ватра* (від *ватра* ‘вогнище’), *Ялиця* (від *ялиця* ‘ялина’), *Шарик* (від *шар* ‘коло’).

Отже, серед зоонімів, якими послуговуються переселенці з Лемківщини, переважають мотивовані зовнішніми ознаками клички тварин, рідко для цих назв твірними виступають слова, що вказують на особливості поведінки тварини, індивідуальні їхні риси. Зооніми нерідко співвідносяться з назвами місяців, такі клички вказують на час народження переважно корови, собаки. Неважко помітити, що найчастіше клички даються коровам, у зв'язку зі змінами особливостей господарювання, рідше вживаються клички коней, зовсім вийшли з ужитку клички овець.

Немотивовані клички тварин нерідко можуть утворюватися від загальних назв. З-поміж аналізованих зоонімів виділяються клички собак, оскільки вони нерідко можуть утворюватися від загальноживаних іменників, які не мотивують зовнішні ознаки чи поведінку тварин.

Отже, у кличках тварин виявлено особливості менталітету мовних спільнот двох ареалів (у східнословобанських говірках прийнято іменувати всіх свійських тварин і птахів, у лемківських — лише коней, корів, овець, собак), немотивовані зооніми словобан — це переважно власні імена людей, використані для найменування тварин або птахів, тоді як переселенці з Лемківщини використовують у цьому випадку апелювативні іменники. Зоонімія цього ареалу законсервувала чимало діалектних назв, поширених у карпатській групі говорів, зокрема в гуцульських говірках.

Найбільше в українській діалектології зроблено для того, щоб систематизувати лінгвокультуреми певного ареалу (стійкі, відтворювані в соціумі мовні одиниці, які відображають культурний досвід і ціннісні орієнтири національного суспільства [10: 63]), виділити безеквівалентну лексику мовних спільнот окремих континуумів (слова певної мови (діалекту), що позначають специфічні явища культури і не мають однослівного перекладу на іншу мову (діалект) [7: 35], описати просторові відмінності лексем з символічним значенням, адже системний опис тематичних груп лексики всього українського континууму чи окремих його ареалів давно став пріоритетним напрямом діалектологічних студій. Загалом наразі зібрано й продовжує накопичуватися значний фактаж для *Словника українських народних говорів*, а також для лінгвокультурологічного осмислення апелювативної та пропріальної лексики, що побутує в говірках української мови. Попри те, що науковцям бракує єдиної методики збирання й систематизації діалектного матеріалу, у розпорядженні дослідників значні мовні інформаційні фонди (загальноукраїнські та

регіональні) з сучасними фонозаписами, текстотекою, історичними джерелами, архівними свідченнями тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- ВТССУМ — Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. В.Т. Бусел. Київ, 2005. 1728 с.
- ГГ — Гуцульські говірки. Короткий словник. Львів, 1997. 232 с.
- Обрії — Скиба О.В., Негодяєва С.А., Філоненко Н.М. Обрії сучасного фольклору Луганщини: хрестоматія для студ. спец. «Українська мова і література» вищ. навч. закл. Луганськ, 2011. 54 с.
- Піпаш, Галас — Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішки Рахівського району Закарпатської обл.). Ужгород, 2005. 266 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова. Москва, 1980. 320 с.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Москва, 2005. 1038 с.
3. Глуховцева К.Д. Нові тенденції у функціонуванні діалектологічних термінів. *Лінгвістика: зб. наук. праць*. №2 (37), Старобільськ. 2017. С. 56 — 65.
4. Гриценко П.Ю. Текст як простір вияву діалектних явищ. *Збірник лінгвістичних праць: до 60-річчя проф. О. А. Колесникова*. Ізмаїл, 2000. С. 9 — 15.
5. Гриценко П.Е. Феномен діалектного явлення: онтологія і гносеологія. *Исследования по славянской диалектологии. Судьба славянских диалектов и перспективы славянской диалектологии в XX веке*. Сб. ст. Москва, 2015. С. 9 — 59.
6. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. Т. 2. Донецьк, 2012. 402 с.
7. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства: підручник. Київ, 2006. 424 с.
8. Лаврів П. Історія Південно-Східної України. Київ, 1996. 204 с.
9. Маслова В.А. Лінгвокультурологія: учебн. пособие для студентов высш. учебн. заведений. Москва, 2001. 208 с.
10. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. *Культура слова*. Київ, 2011. № 75. С. 56 — 66.
11. Негодяєва С.А. Флоронімічний модус у неказковому епосі міуської України. *Слобожанська бесіда-10. Актуальні питання лінгвоєкології*: Всеукр. наук.-практ. конф. 23 листопада 2017 р. Вип. 10. Старобільськ, 2017. С. 184 — 190.
12. Сабалош І. Українська лексика в просторі і часі: зб. праць. Ужгород, 2015. 688 с.
13. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна. Полтава, 2006. 716 с.
14. Ткачук М.М. Ботанічна лексика говірок чорнобильської зони: реконструкція дедуктивного ареалу. Київ, 2016. 374 с.
15. Українська мова: Енциклопедія. Київ, 2000. 752 с.

LEGEND

- ВТССУМ — Great explanatory dictionary of contemporary Ukrainian language (from the supplementary and supplementary texts). Structure. VT Buzel Kyiv, 2005. 1728 p.
- ГГ — Hutsul dialects. A short dictionary. Lviv. (1997). 232 p.
- Обрії — Skyba O.V., Negodyaev S.A., Filonenko N.M. (2011). Horizons of modern folklore of Lugansk region: textbook for the studio. special “Ukrainian language and literature” higher. tutor shut up Lugansk. 54 p.
- Піпаш, Галас — Pipas Yu.O., Galas B.K. (2005). Materials for the dictionary of Hutsul dialects (Kosivska Polyana and Rosishka of Rakhiv district of Transcarpathian region). Uzhgorod. 266 p.

REFERENCES

1. Vereshchagin, E.M., Kostomarov, V.G. (1980). *Lingvostranovedcheskaya theory of the word*. Moscow, 320 p.
2. Vereshchagin, E.M., Kostomarov, V.G. (2005). *Language and culture*. Moscow, 1038 p. (In Russ.)
3. Glukhovtseva, K.D. (2017). New trends in the functioning of dialectological terms. *Linguistics*: Sb. sciences works. №2 (37), Starobelsk, pp. 56 — 65. (In Ukr.)
4. Hrytsenko, P.Yu. (2000). Text as a space of manifestation of dialectal phenomena. *Collection of linguistic works: to the 60th anniversary of prof. O.A. Kolesnikova*. Izmail, pp. 9 — 15. (In Ukr.)
5. Hrytsenko, P.E. (2015). The phenomenon of the dialect phenomenon: ontology and epistemology. *Studies on Slavic dialectology. The Destiny of Slavic Dialects and the Perspectives of Slavic Dialectology in the 20th Century*. Sat Art. Moscow, pp. 9 — 59. (In Russ.)
6. Zagnitko, A. (2012). *Dictionary of Modern Linguistics: Concepts and Terms*: in 4 vol. Vol. 2. Donetsk, 402 p. (In Ukr.)
7. Kochergan, MP (2006). *Basics of Comparative Linguistics*: Textbook. Kyiv, 424 pp. (In Ukr.)
8. Lavrov, P. (1996). *History of Southeastern Ukraine*. Kyiv, 204 p. (In Ukr.)
9. Maslov, V.A. (2001). *Lingvo-Culturology: Teaching manual for students study Routine*. Moscow, 208 p. (In Russ.)
10. Matsko, L. (2011). Linguocultural analysis of artistic text. *Culture of the word*. Kyiv, 75. Pp. 56 — 66. (In Ukr.)
11. Negotyayeva, S.A. (2017). Floronistic mode in the not-so-called epoch of the Municipal Ukraine. *Slobozhanska conversation-10. Topical issues of linguocology*: Allukr. science-practice conf. November 23, 2017. Num. 10. Starobilsk, p. 184 — 190. (In Ukr.)
12. Sabadosh, I. (2015). *Ukrainian vocabulary in space and time*: Sb. works. Uzhgorod, 688 p. (In Ukr.)
13. Selivanova, O. (2006). *Modern linguistics: terminology*. Poltava, 716 p. (In Ukr.)
14. Tkachuk, M.M. (2016). *Botanical vocabulary of the dialects of the Chernobyl zone: reconstruction of the deductive range*. Kyiv, 374 p. (In Ukr.)
15. Ukrainian language: Encyclopedia. (2000). Kyiv, 752 p. (In Ukr.)

Статтю отримано 30.03.2018

Kateryna Hlukhovtseva

Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk

ASPECTS OF LINGUISTIC AND CULTURAL RESEARCH OF DIALECTAL SPEECH

The article defines the main aspects of the linguocultural studying of dialectal speech and briefly elucidates the essence of each of them. The author argues that according to the sources of dialectological evidence, the carrier of linguistic and cultural information is First of all the lexical composition of dialects and dialectal text, which is evaluated as the space of natural realization of communicative phenomena, as the means of fixation and preservation of important information for researchers.

The differences of the lexical background of the dialects of the studied range were revealed in comparison with other areas of the Ukrainian language continuum in the dialectal text. It demonstrates the differences of semantic layers of equivalent words which are not conditioned by the differences in realities. The lexical background is a phenomenon which borders on language and culture. The spatial differences of the lexical background, in particular the names of plants, are that in some cases, the motivational features of the folk names of plants are the same in different regions in others they are different or more specific and are adopted to the history of the region or the biographies of the dialect carriers. The lexical background of the verbal components of the text often sheds light on the mentality of the dialectal carriers, separates and specifies the peculiarities of their worldview and outlook, which was noticed in the analysis of the stories about the history of the origin of the names of settlements.

The mental traits of dialectal carriers, peculiarities of the lexical background of verbal components of texts, are clearly revealed in the comparative studying of dialectal speech in several habitats, for example, in the studying of zoons. For example, non-motivated zoons of the Slobozhans are mostly the names of people which were used for naming animals or birds, while the immigrants from Lemkivshchyna use the appellate nouns in this case.

It is done much in Ukrainian dialectology to systematize the linguistic cultures of a certain area, to allocate the equivocal vocabulary of the language communities of individual continents, to describe the spatial differences of tokens with symbolic meanings, as the systematic description of thematic groups of the vocabulary of the entire Ukrainian continent or its separate areas has long been a priority trend in dialectological studies.

Keywords: *linguoculture, linguistic culture, lexical background, nonequivalent verbal vocabulary, zoons, zoononymy, appellate names, proprial vocabulary.*